

مقدمه ای بر برنامه ریزی آموزشی و درسی

مؤلف:

حلیمه رحمانی تیرکلایی

سرشناسه : رحمانی، تبر کلاهی، حلیمه، ۱۳۵۲

عنوان و نام پدیدآور : مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی آموزشی و درسی / مؤلف حلیمه رحمانی تیرکلاهی

مشخصات نشر : تهران: کتاب آوا، ۱۳۹۶

مشخصات ظاهری : ۱۵۳ ص

شاہک ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۳۵۵-۴ :

وضعیت فهرست نویسی : فیا

موضوع : برنامه ریزی درسی

Lesson planning : موضوع

موضوع : برنامه ریزی آموزشی

Educational pianning : موضوع

LB۲۸۰۶/۱۵/۳م۷ ۱۳۹۶ : رده‌بندی سنگ

شماره کتابخانه ملی : ۴۷۳۵۹۹۲

مقدمه ای بر برنامه ریزی آموزشی و درسی

انتشارات کتاب آوا

مؤلف: حلمه رحمانی، ایم کلاہ

ناشر: کتاب آہ

نوبت چاپ: ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

11.11.0000

۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۳۵۵-۴

نشانی دفتر مرکزی: انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، بن‌بست حقیت، پلاک ۴، طبقه ۲، واحد ۴

شماره‌های تماس: ۶۶۹۷۴۶۴۵ | ۶۶۹۷۴۱۳۰ | ۶۴۰۷۹۹۳ | ۶۶۴۶۱۱۵۸: L

www.avabook.com avabook kazemi@yahoo.com

فروشگاه کتاب آوا: اسلام‌شهر، خیابان صیاد شیرازی، روبروی دانشگاه آزاد اسلام، جنب یادگستری

تلفن: ۵۶۳۵۴۶۵۱

هرگونه تکثیر این اثر از طریق ارسال یا بارگذاری قابل الکترونیکی، با چاپ و نشر کاغذی آن بدون مجوز ناشر، به هر شکل، اعم از فایل، سی‌دی، افست، ریسوگراف فتوکپی، زیراکس یا وسایل مشابه، به صورت متن کامل یا صفحاتی از آن، تحت هر نام اعم از کتاب، راهنما، جزوه، یا وسیله کمک آموزشی، در فضای واقعی یا مجازی، و همچنین توزیع، فروش، عرضه یا ارسال اثری که بدون مجوز ناشر تولید شده، موجب پیگرد قانونی است.

هو اللطيف

إِنَّ الَّذِينَ يُتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْضُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تَجَرَّةً لَّنْ تَبُورَ

سخن استاد

سیاس و ستایش و... برای که رهگشای طریق بندگان است. خدا را سپاس که توانستم این گردآوری را برای شما دانشجوین علوم تربیتی انجام دهم. هدف از تدوین این نوشته، رهنمودی برای شما عزیزان شرکت کنندگان آزمون پایان ترم پیام نور و دانشگاه آزاد است.

امید است تکرار هر چه بیشتر مطالب، باعث زیادی در تست زدن به شما عزیزان کند. به جرات می توان گفت یادگیری بدون تست و نمونه سوال، یادگیری سطحی و ناپایدار است. اما پاسخ به تست ها و نمونه سوال ها باعث تلاش و کوشش بیشتر و تشخیص نقاط قوت و ضعف شده و دانشجو به تکرار مطالبی که در آنها ضعف دارد، می پردازد. به همین منظور در لابه لای مباحث، نمونه های مختلفی از سوال های چهارگزینه ای طرح کرده تا شما را در درک بهتر مباحث مطرح شده کمک کند.

در ضمن در طبقه بندی مطالب، تلاش بر این بوده است که تا حد ممکن خلاصه و کامل باشد؛ به طوری که به جنبه های آموزشی کتاب لطمه وارد نشود.

با توفیقات الهی

حلیمه رحمانی تیرکلائی

مدرس دانشگاه پیام نور و آزاد

فهرست

۱۳	معرفی و مسایل برنامه‌ریزی آموزشی و درسی
۱۴	برنامه درسی به عنوان یک مساله
۱۵	برنامه درسی و ارزش‌ها
۱۵	مسایل اساسی برنامه‌ریزی درسی
۱۷	فصل اول
۱۷	برنامه‌ریزی آموزشی و درسی
۱۷	مفهوم برنامه‌ریزی
۱۸	برنامه
۱۹	برنامه‌ریزی به عنوان یک نظام (سیستم)
۲۰	نظام‌های عقلانی
۲۲	فنون برنامه‌ریزی آموزش و پرورش با نگرش سیستمی
۲۶	فرایند برنامه‌ریزی آموزشی با نگرش سیستمی
۲۹	برنامه‌ریزی درسی (تحصیلی)
۳۰	نظریه‌های مربوط به برنامه‌ریزی درسی:
۳۰	۱- نظریه‌ای که بر مواد و موضوع درسی تاکید می‌کند.
۳۰	۲- نظریه‌ای که بر برنامه‌های درسی تابعی تاکید می‌کند.
۳۰	۳- نظریه‌ای که برنامه‌ریزی درسی را به صورت نظام در نظر می‌گیرد.
۳۳	مراحل برنامه‌ریزی
۳۴	انواع برنامه‌ریزی (از نظر دامنه عمل)
۳۵	تصمیم‌گیری در برنامه‌ریزی

فصل دوم ۳۷

۳۷ منابع اطلاعات برای برنامه‌ریزی درسی (مبانی برنامه‌ریزی درسی)

۳۷ مقدمه

۳۸ اطلاعات کمی درباره یادگیرندگان

۳۸ شیوه‌های اطلاعات کمی

۳۸ ۱- روش‌های پیش‌بینی

۳۸ ۲- الگوهای پیش‌بینی

۴۰ ۳- پیش‌بینی جمعیت با الگوی «نسبت بازماندگی»

۴۳ ۴- روش‌یابی

۴۶ اطلاعات کیفی درباره یادگیرندگان

۴۷ نیازهای یادگیرندگان و برنامه‌ریزی درسی

۴۷ یادگیری و برنامه‌ریزی درسی

۴۸ موقعیت اجتماعی-اقتصادی و یادگیری

فصل سوم ۵۱

۵۱ اطلاعات درباره جامعه (مبانی جامعه‌شناختی برنامه‌ریزی درسی)

۵۱ نقش و کارکردهای اجتماعی آموزش و پرورش عبارتند از:

۵۳ شخصیت و فرایند جامعه‌پذیری

۵۴ مسایل اجتماعی و برنامه‌ریزی

۵۵ تعمیم‌ها و واقعیت‌های جامعه‌شناختی و برنامه‌ریزی

۵۶ خلاصه:

۵۶ الف) نوع اطلاعات مورد نیاز درباره جامعه برای برنامه‌ریزی شامل:

۵۶ ب) منابع کسب اطلاعات

۵۶ ج) موارد استفاده از اطلاعات به‌دست آمده

فصل چهارم ۵۹

۵۹ مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی

۶۰ ارتباط حوزه‌های فلسفه با آموزش و پرورش

۶۰ ۱- متافیزیک

۶۰	۲- معرفت‌شناسی.....
۶۱	کاربرد معرفت‌شناسی در آموزش و پرورش.....
۶۱	۳- ارزش‌شناسی.....
۶۲	الف (اخلاق).....
۶۲	ب) زیباشناسی.....
۶۲	کاربرد ارزش‌شناسی در آموزش و پرورش.....
۶۳	۴- منطق.....
۶۳	کاربرد منطق در آموزش و پرورش.....
۶۴	مکاتب فلسفی و آموزش و پرورش.....
۶۴	ایده‌آلیسم.....
۶۶	رئالیسم.....
۶۷	پراگماتیسم.....
۶۸	۱- واقعیت تغییر.....
۶۸	۲- ماهیت اجتماعی و زیستی انسان.....
۶۸	۳- نسبی بودن ارزش‌ها.....
۶۹	۴- اهمیت دموکراسی به عنوان روش زندگی.....
۶۹	۵- ارزش هوش نقاد در همه اعمال انسان.....
۷۳	فصل پنجم.....
۷۳	اطلاعات درباره معرفت.....
۷۳	نوع اطلاعات مورد لزوم درباره معرفت و دانش عبارتند از:.....
۷۴	منابع موجود برای کسب اطلاعات یاد شده.....
۷۴	موارد استفاده از اطلاعات به دست آمده.....
۷۵	برنامه درسی مناسب.....
۷۵	سایر منابع اطلاعات موثر در برنامه‌ریزی درسی.....
۷۵	۱- ساخت و نظام آموزش و پرورش.....
۷۶	۲- منابع و وسایل.....
۷۶	۳- نتایج تحقیقات و نظریات افراد مطلع را می‌توان:.....

فصل ششم ۷۷

طرح‌ریزی برنامه‌های درسی ۷۷

برنامه‌ریزی آموزش و پرورش چیست و مراحل آن کدام است؟ ۷۷

فرایند برنامه‌ریزی درسی عبارتند از: ۷۸

طرح‌ریزی حیطه‌های برنامه درسی (حیطه برنامه درسی) ۸۰

فرایند طرح‌ریزی حیطه‌های برنامه درسی شامل مراحل زیر است: ۸۰

۱- درنظر گرفتن عوامل اساسی مربوط به حیطه معین ۸۰

۲- مشخص کردن خرده‌هدف‌های یک حیطه ۸۰

هدف‌های درجه‌های رسمی ۸۱

۳- مشخص کردن انواع فرصت‌های یادگیری ممکن ۸۲

اصول کلی انتخاب فرصت‌ها و فعالیت‌های یادگیری عبارتند از: ۸۴

۴- تعیین طرح‌های درسی مناسب ۸۴

۵- تهیه و تصریح اجزای فعالیت‌های درسی ۸۵

۶- پیش‌بینی شرایط و وسایل لازم برای پیاده کردن طرح یا برنامه عبارتند از: ۸۶

فصل هفتم ۸۷

انواع طرح‌های برنامه‌درسی ۸۷

۱- طرح‌هایی که بر شایستگی ویژه تاکید می‌کنند ۸۷

۲- طرح‌هایی که بر فعالیت‌ها و مسایل اجتماعی تاکید می‌کنند ۸۹

۳- طرح‌هایی که بر نیازها و علاقه‌های فردی تاکید می‌کنند ۸۹

۴- طرح‌هایی که بر موضوع‌های درسی تاکید می‌کنند ۹۰

ویژگی‌های طرح‌هایی که بر موضوع‌های درسی تاکید می‌کنند: ۹۰

معنا و مفهوم دیسپلین (معرفت سازمان یافته) ۹۱

صفات دیسپلین عبارتند از: ۹۱

۱- ساده‌سازی تحلیلی ۹۱

۲- هماهنگی ترکیبی ۹۳

۳- بویایی ۹۳

معرفت سازمان یافته و سازمان نیافته ۹۴

۹۴	 سازمان دادن محتوای برنامه درسی و یادگیری
۹۵	 مسایل مربوط به سازمان دادن محتوای برنامه درسی
۹۵	 چگونگی سازمان دادن محتوای برنامه درسی
۹۶	 برقرار کردن توالی
۹۷	 سازمان دادن محتوا برای یادگیری تراکمی یا مداومت
۹۷	 پیش‌بینی برای یکپارچگی
۹۹	 کاربرد محدودیت طرح‌هایی که بر موضوع درسی تاکید می‌کنند:
۱۰۰	 به موازات اجرا گذاشتن برنامه‌های درسی (آموزش)
۱۰۰	 ماهیت برنامه‌ریزی آموزش و تدریس
۱۰۰	 چه کسانی باید در برنامه‌ریزی برای آموزش شرکت کنند؟
۱۰۰	 انواع طرح‌های آموزشی
۱۰۲	 ویژگی‌های یک طرح آموزشی
۱۰۵	 فصل هشتم
۱۰۵	 ارزش‌یابی برنامه‌های درسی
۱۰۵	 ارزش‌یابی تکوینی یا مرحله‌ای
۱۰۶	 ارزش‌یابی نهایی و پایانی
۱۰۷	 الگوهای ارزش‌یابی از برنامه درسی عبارتند از:
۱۰۷	 (۱) الگوی تایلر
۱۰۸	 مراحل فرایند ارزش‌یابی
۱۰۹	 (۲) الگوی استیک
۱۱۱	 (۳) الگوهای پیشنهادی سیلور و الکساندر:
۱۱۲	 ارزش‌یابی هدف‌های کلی، جزئی و هدف‌های رفتاری
۱۱۲	 چگونه می‌توان هدف‌های آموزشی و پرورشی را ارزش‌یابی کرد؟
۱۱۲	 ارزش‌یابی از اجرای برنامه یعنی «هر حیطه برنامه»
۱۱۳	 ارزش‌یابی از آموزش

مقدمه

معرفی و سایل برنامه ریزی آموزشی و درسی

الگوی طرح های سازمان یافته مدارس را برنامه درسی گویند که شامل سه جزء می باشد. به ترتیب عبارتند از:

۱- موضوع آموزشی - محتوای موضوع علمی مشخص

۲- روش آموزش - چگونگی تدریس و یادگیری

۳- ترتیب زمانی آموزش موضوع

✓ دروسی که ماهیت عقلانی دارند، مانند زبان و ادبیات، ریاضیات، علوم طبیعی، تاریخ، علوم اجتماعی و ...

✓ دروسی که ماهیت عملی دارند، مانند حرفه و فن که به دلیل کسب حرفه، شغل و علاقه یادگیرنده در برنامه درسی منظور می شوند.

✓ برخی دروس ترکیبی از دروس عقلانی و عملی مانند حقوق، طب و الهیات.

✓ دروسی که در هیچ یک از طبقه بندی فوق قرار ندارند؛ یعنی نه عقلانی، نه نظری و نه عملی هستند بلکه برای رشد و جهت گیری شخصی هستند، مانند تربیت بدنی، بهداشت روانی و ایمنی که به دلیل توسعه روابط انسانی و رسیدن به اهداف و ارزش ها مطلوب است.

✓ اولین جزء برنامه درسی کدام است؟ (نیمسال اول ۹۳-۹۲)

(۲) موضوع آموزشی

(۱) روش آموزش

(۴) ترتیب زمانی آموزش محتوا

(۳) ارزشیابی محتوا

پاسخ: گزینه ۲

برنامه درسی به عنوان یک مساله

- در جوامعی که تصمیم‌گیری درباره آموزش تحت شرایط اجتماعی و فرهنگی خاص و موضوعات ضروری برای یادگیری صورت می‌گیرد «مساله» نیست.
- در جوامع پیشرفته و نسبتاً آزاد که فرصت‌های قابل ملاحظه‌ای برای تحصیل وجود دارد «مساله» است.
- زیرا انتخاب باید میان امکانات متعدد صورت گیرد. در تمدن جدید، میراث فرهنگی معیار محدود ندارد.
- در نتیجه محتوا به طور نسبی ثابت نیستند و به‌طور دایم مورد تجدید نظر قرار می‌گیرد.
- به‌ر حال درسی ضرورتاً مساله اقتصادی نیز است و متأسفانه ظرفیت موجود انسانی برای یادگیری محدود است و فرد نمی‌تواند همه مهارت‌ها و دانش موجود را یاد گیرد. زندگی خیال‌گرا است فراموشی هم آن را کوتاه‌تر می‌کند همه این عوامل محدودند، طریقت محدود یادگیری فرد را بیشتر می‌کنند. بنابراین، مساله برنامه درسی اقتصادی شدن توانایی محدود یادگیری است که باید از طریق انتخاب عاقلانه و مناسب محتوا صورت گیرد.

- چرا در جوامع پیشرفته و جوامع که فرصت‌های قابل ملاحظه‌ای برای تحصیل وجود دارد برنامه درسی به عنوان مساله تلقی می‌شود؟ (نیم‌سال اول ۹۲-۹۱)
- ۱) زیرا انتخاب باید از میان امکانات محدود و بین یکسان صورت گیرد.
 - ۲) زیرا در تمدن جدید، میراث فرهنگی دارای معنای محدود و مشخصی است.
 - ۳) چون موضوع و محتوای برنامه‌های درسی به طور دائم مورد تجدید نظر قرار می‌گیرند.
 - ۴) چون موضوع و محتوای درسی به طور نسبی و ثابت هستند.

پاسخ: گزینه ۳

- برنامه درسی در کدام یک از جوامع زیر مساله نمی‌باشد؟ (نیم‌سال اول ۹۳-۹۲)
- ۱) جوامع پیشرفته
 - ۲) جوامعی که فرصت‌های قابل ملاحظه‌ای برای تحصیل دارند.
 - ۳) جوامعی که تصمیم‌گیری درباره آموزش تحت شرایط اجتماعی و فرهنگی خاصی صورت می‌گیرد.

(۲) جوامع نسبتاً آزاد

پاسخ: گزینه ۳

برنامه درسی و ارزش‌ها

برنامه درسی، در واقع همان برنامه آموزشی پیشنهادی است که بیانگر هدایت یادگیرنده به سویی که برای رشد وی موثر است، می‌باشد و آن - برنامه درسی - تکیه بر نظام ارزش‌ها می‌کند. این ارزش‌ها تعیین‌کننده آرمان‌ها، هدف‌ها و مقاصد تربیتی هستند و برنامه درسی وسیله‌ای برای رسیدن به آرمان‌ها، تحقق هدف‌ها و ایجاد مقاصد تربیتی است.

یکی از نقش‌های مهم فلسفه آموزش و پرورش ایجاد عکس‌العمل روی برنامه درسی به منظور روشن کردن ارزش‌ها و مقاصد تربیتی است که در پشت سر برنامه پیشنهادی نهفته است.

کدام یک از گزینه‌های زیر در برنامه درسی، تعیین‌کننده آرمان‌ها، هدف‌ها و مقاصد تربیتی به شمار می‌آید؟

- (۱) ارزش‌ها (۲) منابع (۳) موضوع‌های درس (۴) افراد

پاسخ: گزینه ۱

مسائل اساسی برنامه‌ریزی درسی

- ۱- چه کسی تعیین کند که چه چیزی باید آموخته شود؟
- ۲- برای تصمیم‌گیری درباره آنچه باید آموخته شود، چگونه ارزش را سازمان دهیم و آن را به انجام برسانیم؟
- ۳- برای تعیین آنچه باید آموخته شود، چه منابعی باید مورد استفاده قرار گیرند؟
- تایلر پیشنهاد می‌کند برای تعیین برنامه درسی نباید از منابع قابل دفاعی مانند مطالعه کودک، جامعه و زندگی امروزی نظر متخصصان درسی، فلسفه آموزش و پرورش و روان‌شناسی یادگیری استفاده کرد.

۴- آیا برای همه کودکان و جوانان باید برنامه‌ای جامع تدوین شود؟

۵- چه چیزی به عنوان آموزش و پرورش عمومی و تخصصی باید در نظر گرفته شود؟

تصمیم‌گیری درباره موضوعی، به اعتبار ارزش کلی آن برای همه دانش‌آموزان اجباری باشد یا به اعتبار ارزش خاص آن موضوع برای دانش‌آموز، با توجه به نیازها و رغبت‌های او باشد، کاملاً متفاوت است.

۶- تعادل و توازن میان یادگرفتنی‌ها چگونه باید برقرار شود؟

۷- کدام مواد و موضوعات درسی باید مورد توجه شایانی قرار گیرند؟

۸- چگونه می‌توانیم آنچه را باید آموخته شود، تدریس کنیم؟

در جریان تصمیم‌گیری در مورد آنچه باید آموخته شود، همیشه باید نحوه تدریس را در نظر بگیریم. ارزش هر موضوع درسی موقعی است که بتوان آن موضوع را به طرز موثر تدریس کرد.

۹- هزینه آنچه آموخته شود، چگونه باید تأمین شود؟

۱۰- موضوعی که تدریس شده‌اند، چگونه باید ارزش‌یابی شوند؟

تصمیم‌گیری درباره اجباری بودن موضوع برای دانش‌آموز به اعتبار ارزش کلی یا ارزش خاص آن جزء کدام یک از مسایل اساسی برنامه‌ریزی درسی می‌باشد؟

(نیمسال اول ۹۳-۹۲)

۱) تعادل و توازن میان یادگرفتنی‌ها

۲) آموزش و پرورش عمومی و تخصصی

۳) تدوین برنامه جامع برای تمامی دانش‌آموزان

۴) توجه وافر به بعضی از موضوعات درسی

پاسخ: گزینه ۲